

Марія Миколаївна ДАНИЛЮК

аспірантка,
кафедра фінансів суб'єктів господарювання і страхування,
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська 11, м. Тернопіль, 46020, Україна
E-mail: malculum@mail.ru
Телефон: +380968833100

**ВПЛИВ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА МАКРОЕКОНОМІЧНУ
СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ**

Данилюк, М. М. Вплив виконання державного бюджету на макроекономічну стабільність в Україні [Текст] / Марія Миколаївна Данилюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С.І.Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С. 241-247. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті проаналізовано виконання доходної та видаткової частини Державного бюджету України за період 2010-2012 рр. Визначено основні економічні і політичні фактори, що вплинули на стан виконання Державного бюджету України, зокрема прийняття нових Бюджетного та Податкового кодексів, які покликані забезпечити перспективний розвиток бюджетної та податкової системи, а це дозволить скерувати систему управління державними фінансами в напрямку економічного зростання та покращення інвестиційного клімату України. Проілюстровано динаміку основних податкових надходжень до Державного бюджету України та структуру функціональної класифікації видатків. Виявлено, що відповідно до сучасних умов соціально-економічного розвитку України доходи Державного бюджету потрібно розглядати як базову фінансову основу здійснення видатків. Сформульовано окремі напрями удосконалення виконання Державного бюджету України.

Ключові слова: бюджет; виконання бюджету; доходи бюджету; видатки бюджету; казначейська система.

Мария Николаевна ДАНИЛЮК

**ВЛИЯНИЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА НА
МАКРОЭКОНОМИЧЕСКУЮ СТАБИЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ**

Аннотация

В статье проанализировано выполнение доходной и расходной части Государственного бюджета Украины за период 2010-2012 гг. Определены основные экономические и политические факторы, которые повлияли на состояние выполнения Государственного бюджета Украины, в частности принятия новых Бюджетного и Налогового кодексов, которые призваны обеспечить перспективное развитие бюджетной и налоговой системы, а это в свою очередь позволит направить систему управления государственными финансами в сторону экономического роста и улучшения инвестиционного климата Украины. Проиллюстрирована динамика основных налоговых поступлений в Государственный бюджет Украины и структуру функциональной классификации расходов. Обнаружено, что в соответствии с современными условиями социально-экономического развития Украины доходы бюджета следует рассматривать как базовую финансовую основу осуществления расходов. Сформулированы отдельные направления совершенствования выполнения Государственного бюджета Украины.

Ключевые слова: бюджет; выполнение бюджета; доходы бюджета; расходы бюджета; казначейская система.

Maria Mykolaivna DANYLYUK

Postgraduate,
Department of Finance of Entrepreneurial Subjects and Insurance
Ternopil National Economic University
Lvivska str., 11, Ternopil, 46020, Ukraine
E-mail: malculum@mail.ru
Phone: +380968833100

IMPACT OF THE STATE BUDGET FOR MACROECONOMIC STABILITY IN UKRAINE

Abstract

The paper analyzes the performance of revenue and expenditure parts of the State Budget of Ukraine for the period of 2010-2012. The main economic and political factors that influenced the implementation of the State Budget of Ukraine. In particular, those have been passed the new Budget and Tax Codes that will provide long-term development of the budget and tax system, which in turn will lead the public financial management system in the direction of economic growth and improvement of the investment climate in Ukraine. There have been illustrated the basic dynamics of tax revenues to the state budget of Ukraine and the structure of the functional classification of expenditures. It has been found out that under the present conditions of social and economic development of Ukraine the state budget revenues should be considered as a basic foundation of financial expenditure of Ukraine. There have been formulated the specific areas of improvement of execution of the State Budget of Ukraine.

Keywords: budget; budget administration; budget revenues; budget expenditures; treasury system.

JEL classification: H61

Бюджет країни виступає дієвим інструментом регулювання економічних процесів, стабілізації проблем зайнятості, покращення цінової політики, а також оптимізації макроекономічних показників держави. З іншого боку, розмір державного бюджету та структура основних джерел його наповнення визначають умови виконання державою своїх основних функцій. Рівень організації бюджетного процесу віддзеркалює дієвість бюджетної політики та її вплив на економічну стабільність і соціальний рівень життя у державі. Важливе місце у бюджетному процесі відіграє казначейська система виконання Державного бюджету України, оскільки на базі звітності органів Державної казначейської служби можна робити висновки про досягнення чи недосягнення запланованих показників.

Функціонування казначейської системи виконання державного бюджету дає можливість на підставі чітко визначених обсягів реальних потреб найраціональніше проводити оптимізацію бюджетних потоків, забезпечувати безперервне фінансування всіх учасників бюджетних відносин, робити процес виконання бюджету прозорішим та ефективнішим.

Варто зазначити, що питання казначейського виконання бюджетів знайшли своє відображення в дослідженнях Л. Алексеєнко, Й. Бескида, О. Василика, О. Даневича, В. Дем'янишина, В. Каленської, К. Павлюк, Ю. Пасічника, В. Стоян, О. Чечуліної, С. Юрія та ін., проте слід зазначити, що недоліки казначейської системи виконання бюджетів недостатньо вирішені і потребують наукових досліджень.

Метою статті є аналіз загальної суми доходів та видатків Державного бюджету України в 2010–2012 рр., дослідження структури доходів і видатків та факторів, що впливають на них.

Виконання державного бюджету протягом 2010–2012 року відбувалося в умовах відновлення світової економіки, зокрема і економіки України після світової економічної кризи 2008–2009 року. Основними векторами бюджетно-податкової політики держави в цей період стало проведення податкової реформи покращення адміністрування податків, збалансування фінансових ресурсів Пенсійного фонду, підвищення соціальних стандартів та реорганізація низки органів державного управління, запровадження інфраструктурних перетворень, а також збільшення ресурсної бази місцевих бюджетів.

У 2010 році знаковими стали реформи, що передбачали трансформацію суспільних відносин у державі. Зокрема пройшов розгляд та підготовку новий Бюджетний кодекс України, що був прийнятий у липні 2010 року Верховною Радою України, цей законодавчий акт реалізує в собі розвиток всіх гілок влади, бюджетної системи та різних інституцій. Він регламентує систему управління державними фінансами, скеровану на економічне зростання, покращення інвестиційного клімату України.

З урахуванням показників загальнонаціонального обговорення, проведеного у режимі суспільної дискусії, що відповідає положенням Програми економічних реформ Президента України на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка,

ефективна держава», 2 грудня 2010 року було прийнято Податковий кодекс України.

Важливою подією 2011 року стало проведення загальнодержавної адміністративної реформи, результати якої говорять самі за себе: чисельність органів виконавчої влади зменшено з 107 до 75, кількість державних службовців скорочено на 22 тис. осіб, або на 12,7 %, такі кроки дали можливість раціоналізувати відповідні видатки та спрямувати їх на вирішення економічних та соціальних питань та відповідно збільшити бюджетні капітальні видатки.

У 2011 році розпочато масштабну Пенсійну реформу, яка дала можливість покращити пенсійне забезпечення, зменшити негативний вплив старіння населення України на ресурсне забезпечення Пенсійного фонду та створити належні умови для запровадження другого рівня пенсійної системи – пенсійного страхування [1].

Дохідна частина Державного бюджету України за 2010–2012 рік зростає на 105,439 млрд. грн. або на 43,82%. Динаміка надходжень має прогресуючий характер із незначним економічним сповільненням у 2012 році на з 33,3% до 9,99%. Державний бюджет тримає зростаючу динаміку за всіма статтями, окрім офіційних трансфертів.

У структурі Державного бюджету найбільша питома вага належить податковим надходженням

і вона невпинно зростає, що свідчить про закріплення засад ринкових відносин у державі. Оскільки серед податкових надходжень значною є частка непрямих податків, слід очікувати у майбутньому подальшого посилення ролі непрямого оподаткування.

Протягом 2012 р. в Україні під впливом світової економічної депресії сповільнювалася економічна динаміка. У I і II кварталі порівняно з відповідними кварталами 2011 р. приріст ВВП складав 2,2 і 3% відповідно. III і IV квартали показали протилежний результат – скорочення реального ВВП проти відповідних періодів 2011 р. на 1,3 і 2,5% відповідно. Як наслідок, загалом за рік економічне зростання, за попередніми оцінками Держстату України, склало лише 0,2% проти 5,2% приросту ВВП у 2011р. Якщо економічне зростання у 2011 р. забезпечувалося передусім виробничими галузями економіки, то у 2012 р. ситуація змінилася – приріст ВВП сформовано насамперед сферами транспорту й торгівлі, що пов'язано з підготовкою і проведенням Євро-2012, а також задоволенням зростаючого платоспроможного попиту населення. Негативний показник продемонстрували сільське господарство, переробна промисловість та фінансова діяльність[2].

Таблиця 1. Динаміка основних податкових надходжень до Державного бюджету України за 2010–2012 рр. млрд. грн.*

Роки	Фактичні дані	Абсолютний приріст млрд. грн.		Темп зростання %		Темп приросту %	
		баз.	ланц.	баз.	ланц.	баз.	ланц.
Доходи (всього)							
2010	240,615			100			
2011	314,616	74,001	74,00	130,7	130,7	3,7	30,7
2012	346,025	105,41	31,40	143,8	109,9	43,8	9,98
у тому числі: податкові надходження							
2010	166,872			100			
2011	261,605	94,73	94,73	156,7	156,7	56,7	56,7
2012	257,749	90,87	-3,85	154,4	98,5	54,4	-1,47
податок на прибуток підприємств							
2010	39,969			100			
2011	54,739	14,77	14,77	136,9	136,9	36,9	36,9
2012	55,349	15,38	6,10	138,4	101,1	38,4	1,1
податок на додану вартість							
2010	86,315			100			
2011	130,093	43,777	43,77	150,7	150,7	50,7	50,7
2012	138,826	52,510	8,73	160,8	106,7	60,8	6,71
акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)							
2010	23,019			100			
2011	25,189	2,169	2,16	109,4	109,4	9,4	9,4
2012	27,417	4,398	2,22	119,1	108,8	19,1	8,8

*Розраховано за даними Державної казначейської служби України [3].

Підсумовуючи показники виконання дохідної частини державного бюджету в 2010 – 2012 рр., можемо зробити наступні висновки: дохідна частина має стійку позитивну динаміку протягом усіх трьох років; найбільша питома вага надходжень до державного бюджету припадає на податкові надходження (2010 – 166, 872 млрд. грн; 2011 – 261,605 млрд. грн; 2012 – 274,715 млрд. грн). Домінування податкових надходжень у дохідній частині бюджету країни є характерною особливістю будь-якої розвинутої країни світу. Головною передумовою успішного виконання державного бюджету за доходами з огляду на податкові надходження став новий Податковий кодекс, уведений у дію з 1 січня 2011 року, який вніс свої корективи в структуру останніх.

У структурі податкових надходжень найбільшу вагому частку займає податок на додану вартість, зокрема значне його зростання відбувся в 2011 році (2010 – 86, 315; 2011 – 130,093; 2012 – 138, 826 млрд. грн). Виконання цього показника із урахуванням змін, щодо зменшення планового показника становить 95% унаслідок зростання суми обсягів відшкодування податку майже в 1,5 рази.

Податок на прибуток підприємств є традиційним джерелом наповнення Державного бюджету України. У 2010 році надходження надійшли в розмірі 39,969 млрд. грн, у 2011р. – 54,739 млрд. грн, та у 2012 р. – 55,349 млрд. грн. Стрімке зростання цього надходження в 2011 році та збереження його практично на тому самому рівні у 2011 – 2012, навіть попри зниження ставок оподаткування, свідчить про детінізацію економіки. Зростання податку на прибуток підприємств забезпечується в основному за рахунок податків, стягнених із приватного сектору економіки.

Стабільним джерелом наповнення Державного бюджету є акцизний податок. Згідно з даними, сума його надходжень до бюджету за аналізований період зберегла динаміку стабільного зростання, зокрема за рахунок зростання ставок на тютюнові вироби, лікєро-горілчану продукцію та нафтопродукти. Однак ситуація, яка склалася, негативно впливає на споживання підакцизних товарів, спостерігається тенденція до контрабанди підакцизної продукції та її нелегального виробництва [4, с. 32].

Період 2010–2012 рр. характеризується дієвими заходами держави для підтримки економіки, стабілізації підприємств реального сектору, цінової політики, рівня безробіття та ін. Перетворення державних фінансів у межах виконання Державної Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» за результатами 2010–2012 року

дозволило подолати негативну тенденцію минулих років.

У межах виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» в 2010–2012 році було впроваджено:

- покращено управління державним і місцевим боргом, оптимізовано механізми здійснення контролю місцевих запозичень і гарантій;
- стимульовано розвиток внутрішнього первинного ринку державних цінних паперів України;
- здійснено заходи, спрямовані на зростання ефективності державних видатків, і оптимізовано управління державними фінансами;
- удосконалено бюджетну, митну і податкову політику [5].

Закріпити набуті досягнення може ефективна державна бюджетна політика, під якою слід розуміти здатність створювати соціально-економічний ефект у результаті діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з визначення стратегічної мети, напрямків, завдань і пріоритетів розвитку бюджетних відносин для їхнього досягнення, застосування цих засобів, а також результативність процесів формування доходів, використання бюджетних коштів, бюджетного регулювання і міжбюджетних відносин.

Бюджетна політика може вважатися ефективною за умов ефективності всіх її складових, зокрема:

- ефективної політики у сфері доходів бюджетів, у тому числі податкової політики і політики неподаткових надходжень;
- ефективної політики у сфері видатків бюджетів (політики кошторисного фінансування, бюджетного інвестування, бюджетного кредитування, бюджетного субсидіювання тощо.)
- ефективної політики у сфері міжбюджетних відносин [6].

Незважаючи на низку негативних тенденцій розвитку економіки України, протягом 2010–2012 рр. та в умовах обмеженості ресурсів, виконання державного бюджету було здійснено на належному рівні. Вдалося також забезпечити позитивну прогресуючу динаміку видатків. У тому числі було забезпечено якісну підготовку і успішне проведення чемпіонату Європи з футболу Євро–2012. Протягом 2010–2012 років було забезпечено пріоритетне фінансування захищених статей видатків.

За 2010 рік касові видатки Державного бюджету України становили 303,588 млрд. грн, що на 61,151 млрд. грн. (або на 25,2 %) більшій відповідного показника 2009 року. Затверджений Верховною Радою України на 2010 рік, річний

плановий показник був виконаний на 98,6 % порівняно з 88,4% у 2009 році.

Збільшення надходжень дохідної частини державного бюджету протягом 2011 року відкрило можливість збільшити як соціальні, так і інвестиційні видатки. При цьому політика видатків проводилася виважено, зокрема було здійснено адміністративну реформу і це дозволило скоротити видатки на утримання органів державної влади, зменшення неперіоритетних видатків. Касові видатки Державного бюджету

України за 2011 рік проведені в обсязі 333,5 млрд. грн, що на 29,9 млрд. грн. (на 9,8 %) перевищує аналогічний показник 2010 року. Об'єм касових видатків загального фонду державного бюджету за 2011 зріс проти аналогічного показника 2010 року на 49,0 млрд. грн, або на 20,5%, і становив 287,3 млрд. грн, що дорівнює 97,1 % річного розпису та враховує методи з економії видатків та проведення їх у межах зареєстрованих зобов'язань [7, с. 106].

Таблиця 2. Видатки Державного бюджету за 2010– 2012 рр. млрд. грн.*

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Видатки	303,588	333,459	395,661
Загальнодержавні функції	34,694	39,996	64,187
Оборона	11,347	13,241	14,485
Громадський порядок, безпека та судова влада	28,570	32,415	36,168
Економічна діяльність	32,606	44,771	48,396
Охорона навколишнього середовища	2,292	3,008	4,135
Житлово-комунальне господарство	0,844	0,324	0,379
Охорона здоров'я	8,759	10,223	11,358
Духовний та фізичний розвиток (з Євро-2012)	5,165	3,831	5,488
Освіта	28,807	27,232	30,242
Соціальний захист та соціальне забезпечення	69,311	63,541	75,253
Міжбюджетні трансферти	77,766	94,875	124,459

*За даними Державної казначейської служби України [3].

На підготовчі заходи, заходи, пов'язані з підготовкою до Євро-2012, використано 14,2 млрд. грн. бюджетних ресурсів. Основними напрямками використання коштів стали: реконструкція та будівництво стадіонів – 3,4 млрд. грн, аеропортів – 5,8 млрд. грн, покращення транспортної інфраструктури – 3,2 млрд. грн, проведення ремонтних робіт у гуртожитках вищих навчальних закладів та інші заходи, передбаченні підготовчим процесом до Євро-2012, – 1,3 млрд. грн.

На рис. 1. покажемо структуру функціональної класифікації видатків протягом 2010-2012 рр.

Аналіз структури видаткової частини Державного бюджету України говорить про все більшу його спрямованість на фінансування видатків соціальної сфери та міжбюджетні трансферти. Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення останніми роками зросла у структурі Державного бюджету і становила (2010 – 69,2; 2011 – 63,4; 2012 – 75,2 млрд. грн). Бачимо, що Державний бюджет України з року в рік стає більш соціально спрямованим [8, с. 48].

Така ситуація сприяє поширенню бідності, що відтворює витратний характер системи соціальної

підтримки, яка сьогодні складається на базі універсальних соціальних пільг. Отже, обраний напрямок соціально-економічної політики України суперечить основним цілям посткризової модернізації економіки та суспільних відносин. Україна обрала для себе досить привабливу, але не обґрунтовану з економічної точки зору стратегію розвитку, в основі якої лежить патерналістська модель, яка має низку недоліків. З одного боку, держава вкладає значні кошти в соціальну сферу, з іншого – ці витрати не вирішують проблем соціального захисту населення, а тільки глобалізують їх [9-10].

Спираючись на результати аналізу, можемо констатувати, що уповільнення темпів розвитку економіки України в 2012 році поклато свій негативний відбиток на стан державної казни. Проте закладені ініціативи економічних реформ та прийняті нормативно – правові акти, це ті стратегічні вектори, які заклали надійну основу прогресуючого розвитку народного господарства, покращення інвестиційної привабливості та зростання конкурентоспроможності економіки України.

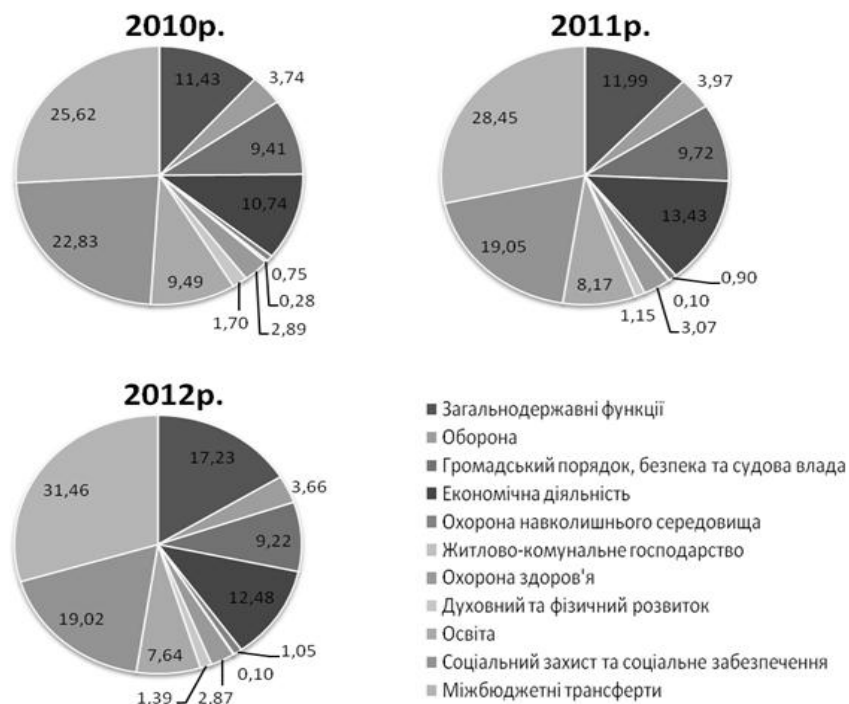

Рис. 1. Структура функціональної класифікації видатків за 2010–2012 рр.

Однак недосконале планування бюджетних видатків, низький рівень організації проведення бюджетного процесу, несвоєчасність проведення бюджетних програм призводить до значних коливань у виконанні запланованих видатків бюджету. Тому покращення саме цих напрямків

бюджетної роботи дозволить в повному обсязі формувати доходи Державного бюджету України на стабільно прогнозованій основі, і відповідно, забезпечити ефективне виконання видаткової частини державного бюджету та нарощення рівня продуктивності використання бюджетних ресурсів.

Список літератури

1. Послання Президента України до Верховної Ради України від 7. 04. 2011 року. Модернізація України – наш стратегічний вибір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.
2. Інформація про стан виконання Державного бюджету України за 2010-2012 роки [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Інформація про стан виконання Державного бюджету України за 2010-2012 роки [Електронний ресурс] / Державна казначейська служба України. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
4. Духа, М. В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави [Текст] / М. В. Духа // Економіка України, – №2. – 2013. – С. 29-37.
5. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава [Електронний ресурс]: Програма економічних реформ на 2010-2014 роки/ Комітет з економічних реформ при Президентіві України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
6. Дем'янишин, В. Бюджетна політика держави: концептуальні засади, ефективність, розвиток стратегії і тактики [Текст] / В. Дем'янишин // Вісник ТНЕУ. – № 2. – 2011. – С. 7-20.
7. Осецький, В. Л. Державні видатки в реалізації бюджетної стратегії соціально-економічного розвитку України / В. Л. Осецький, П. А. Мороз // Фінанси України. – №12. – 2012. – С 103-111.
8. Радіонов, Ю. Д. Проблема ефективності використання бюджетних коштів [Текст] / Ю. Д. Радіонов // Фінанси України. – 2011. – № 5. – С. 47-55.
9. Хвесик, М. А. Управління розвитком національної економіки в контексті дії глобальних процесів/ М. А. Хвесик, А. М. Сундук // Економіка України. – №3. – 2013. – С. 4-17.
10. Микитюк, І. Застосування методів економічного аналізу в управлінні бюджетними коштами [Електронний ресурс] / І. Микитюк. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vknteu/2010_6/9.pdf.

References

1. *President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine. Modernization of Ukraine - our strategic choice. (2011). Retrieved September 15, 2013, from : http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.*
2. *Information on the status of implementation of the State Budget of Ukraine for the years 2010-2012. (2013). Retrieved September 15, 2013, from : <http://www.minfin.gov.ua>.*
3. *Information on the status of implementation of the State Budget of Ukraine for the years 2010-2012. (2013). Retrieved September 15, 2013, from : <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.*
4. *Dyha, M. V. (2013). Fundamental approaches to determining the strategy for socio-economic development. Economy of Ukraine, 2, 29-37.*
5. *Prosperous Society, Competitive Economy, Effective State : economic reform program for 2010-2014. (2010). Retrieved September 15, 2013, from : <http://www.president.gov.ua>.*
6. *Dem'yanyshyn, V. (2011). Fiscal policy states : conceptual foundations, efficiency, development of strategies and tactics. Bulletin TNEU, 2, 7-20.*
7. *Osetskyy, V. L., Moroz, P. A. (2012). Public expenditure on implementation of the budget strategy for socio-economic development of Ukraine. Finance of Ukraine, 12, 103-111.*
8. *Radionov, Y. D. (2011). Problem of effective use of budget funds. Finance of Ukraine, 5, 47-55.*
9. *Hvesyk, M. A., Sunduk, A. M. (2013). Managing the development of the national economy in the context of global action. Economy of Ukraine, 3, 4-17.*
10. *Mykytyuk, I. (2010). Application of economic analysis in the management of public funds. Retrieved September 15, 2013, from : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vknteu/2010_6/9.pdf.*

Стаття надійшла до редакції 17.10.2013 р.